

Via fora als adormits

per Eva Serra

Dins la historiografia catalana ens manquen encara molts estudis rigorosos que ens expliquin les tensions socials i polítiques amb l'absolutisme centralista de l'estat modern borbònic del segle XVIII. Ernest Luch ha remarcat aquest fet. Un estudi seriós de les tensions socials i el «pensament polític» català després del 1714 ens permetria, potser, de situar millor els homes del 1808, dels quals ens parla J. Mercader, llur paper a les Corts de Cadis, i, en definitiva, acarar-nos amb més coneixement de causa amb la disjuntiva o el dilema entre les concepcions jacobines i les «federalistes» sobre l'organització de l'Estat formulades, aquestes darreres, sobre marcs històrics ja des del començament del segle XIX. Però pràcticament desconeixem el fil conductor des del segle XVIII fins a les formulacions polítiques de les primeres dècades del XIX. Un opuscle setcentista —sovint citat i en cert grau utilitzat però tal vagada no prou ben estudiat—, reeditat simptomàticament el 1898 per la Biblioteca de la Veu de Catalunya, és el que dóna nom a aquesta breu nota. Aquest opuscle podria considerar-se un miliari en el camí del pensament polític com el Memorial de Greuges del 1760, publicat per Moreu i Rey, i com el Projecte... de Francesc Romà i Rossell (1767) publicat per Luch. Caldria, doncs, buscar, recopilar, sistematitzar i cercar la base social d'aquest pensament polític.

L'Opuscle que citem, publicat el 1734, simula ser una carta «sobre les matèries polítiques presents» escrita a un tal Vallès, «corresponent de Barcelona», per un anglès secretari del plenipotenciari de la reina Anna d'Anglaterra, Mitford Crow, que havia signat el pacte de Gènova (1705). Ara bé, òbviament aquest anglès, Mr. Broak, tal com sembla inclinar-s'hi Soldevila, creiem que ha de ser un català que potser acudia a aquest subterfugi per eludir les responsabilitats polítiques que implicava un text de caràcter antiborbònic; i l'opuscle, en lloc de ser una traducció, tal com es pretén, feta pel senyor Vallès, d'un hipotètic original anglès, segurament és un original català. El que més interessa a l'autor d'explicitar és un programa d'equili-

bri polític europeu antiborbònic, i aquest té efectes evidents en l'organització política peninsular, encaminada a impedir que la França i la Castella borbòniques fossin frontereres. Ens limitarem a reproduir aquells fragments que ens han semblat més significatius per a la idea que intentem de posar en relleu:

«... podria lograr-se... la quietud de la Europa assegurant la llibertat que's deu a Catalunya, Aragó, y València. Per fundar est projecte, diré que una monarchia de Borbón en Castilla sols pot enfrontar-se fent-la incomunicable ab França. Ab un altre o regne o república intermèdia que, aliada ab Portugal, resistís a dit Borbón rey de Castilla y, comunicable ab las potencias marítimas per lo Oceano y Mediterraneo, no temés al gran poder de la França; dic que's balancejaria lo equilibri de Europa. És cert que esta nova potència o república no podria, sola, resistir molt temps a la França, però, aliada necessàriament ab los altres confinats ab esta y ab Portugal, mutuament concorreria a defensar-se, los vehins de França, y Portugal de Castilla. Per est fi repetesc que deuria dit regne separat o república, extendrer-se per los Pirineus fins al Oceano per dividir enterament la França de la Castilla; y per esperar y enviar més promptes los socorros a Inglaterra y Olanda. Qualsevol veurà que, tripartit com diré lo continent d'Espanya en tres dominis separats, quedaria lo del centro més dilatat que junts los dels dos extrems; però la situació de estos bastaria per defensar-se de francesos i castellans, revivint, en lo domini ceñit de estas dos nacions, lo valor y política ab que los memorables reys de Aragó se'n defensaren sigles enters. Per dividir en esta providencia lo continent de Espanya ab alguna proporció, he remirat las cartas geogràficas, a las quals remeto a tots. Ajustant al regne de Portugal lo de Galicia, se fa quasi rectilineal ab lo de Castilla des de migdia fins al Nort. Igualment añadint al nou domini de Aragó lo que França y Espanya posseeixen en los extrems dels Pirineus, enterament los divideix, y queda lo regne de Castilla encara més vast que sos dos confinats, en lo sol continent. D'esta manera, los

en lo sol continent. D'esta manera, los confins de Castilla serian los corresponents a Algarbes, Portugal y Galicia, que compondrian lo domini de Portugal. Los orientals correspondrian al de Aragón: consistent des de Marino Sant-Ander a Fuen-Libre o origen de Ebro, seguint aquest riu fins a la frontera de Navarra; de esta (compresa) baixant als enters regnes de Aragón, València y Múrcia fins al mar. Per confins ab França, deuria restituirse a est domini tot lo que França ha usurpat en lo llarg dels Pirineus, ço és en Catalunya, los comtats de Rosselló, Conflent y Cerdanya, y en Navarra y Guipuzcoa las parts corresponents. Per la Nova España (conquistada en temps de Fernando cathòlic y Isabel) deduhiria dit domini de Aragón son dret en un congrés. Dits sis regnes y provincias, regits cada un ab sas lleys provincials justas y antiguas, que la sola tirania present té sepultadas, formarian un regne, o república libre que, ab justa soberania, concorreria a salvar lo equilibri de Europa. Són sis dominis provincials (unint-s-y Bizcaya y Guipurcoa) que a més de la comuna utilitat tenen just dret per separar-se del domini de un Borbón en Castilla: primo Catalunya, 2. Aragón, 3. València..., 4to. lo regne de Múrcia..., 5to. Navarra entera.... 6to. Ias señorías de Bizcaya, Guipuzcoa y Alaba.»

Creu l'autor que aquests sis «dominis provincials» «se ajustarian» a la Corona d'Aragó per ser aquesta «amant perpètua de sa justa llibertat». «Per lo que França posseeix, tant en Guipuzcoa y Navarra, com en Catalunya, ningun títol just hi ha per que ho retinga, puig la usurpació fou violenta y las cessions que hajan fet los reys de Espanya, totas són nullas»... «Ni és límit que per interessos particulars se fassa un tractat injust... Eren aquells tractats injustos perquè ningú té dret per dividir los béns que no són seus, ni lo mateix rey de Espanya, y molt menos en Aragón pot fer-ho puix sens lo consentiment lliure del poble no és amo absolut per alienar sos dominis, segons les lleys que jura observar en la possessió de sos regnes»... «Lo regne de Castilla compost de las dos Vella y Nova, Asturias, León, Estremadura, dos Andaluzias, Granada y otras provincias, se veu en la carta geographica ser més extés que los dos señalats per la divisió de España en son continent».

En definitiva una organització política peninsular en funció d'un equilibri europeu antiborbònic que

a la península tenia connotacions anticastellanes. L'home o els homes de l'opuscle tenen una visió europea de la situació política catalana. «Finalment diré —afirma el suposat Broak— per acabar mos projectes que cap dificultat impediria la conservació de una república lliure del Principat de Catalunya en sa integritat antiga.» El «jou» borbònic a Europa tenia unes manifestacions peculiars a Catalunya: «Per animar donchs a V. M. —és a dir Vallès— a que espere lo remey de Catalunya, per ahon comence lo de Espanya, y de tota Europa, apunto la garantia passada d'Inlaterra... que la sola violència, que confon los drets de la monarchia, val estinguir lo de Catalunya —en castich d'haver-se aquesta resistit a la tyrania de Espanya y a la idea de acabar la llibertat de la Europa».

L'interès del text és múltiple: hi trobem una crítica a la monarquia absoluta feta per un contemporani, ens planteja el problema de si l'única solució de l'organització política de la societat del segle XVII era la monarquia absoluta i ens planteja també la necessitat de situar històricament el caràcter i contingut real dels tan repetits privilegis; d'altra banda, problemes que ultrapassen el marc estrictament català.

Però ací el que també ens interessa és de remarcar la prefiguració que fa l'autor de tres teòrics blocs polítics, dins la península, i sobretot la configuració, també teòrica però de bases reals, del bloc oriental basat en sis dominis territorials històrics. L'interès d'aquest pla de divisió política resideix precisament en el seu criteri més o menys històric. Caldria sospesar fins a quin punt aquest criteri era fruit de la pura erudició o especulació i fins a quin punt expressava, en forma d'opuscle semiclandestí, unes aspiracions més o menys reals i populars sostingudes per una base social més o menys coherent. El perill d'una preponderància borbònica a Europa era sentit per les potències marítimes europees. L'autor utilitzava aquesta preocupació per a fer la crítica a l'estat borbònic hispànic.

Aquest text resta, com podem comprovar, vinculat a la data, encara molt pròxima, del 1714. Aquesta data cal suposar que era sovint políticament utilitzada, i havia de ressonar en cada situació crítica de l'Estat borbònic. Mercader ens recorda que els homes del 1808 feien reflexions del tarannà següent: si els catalans havien perdut llurs privilegis

i institucions, pel fet d'haver pres les armes contra un Borbó, ara era el moment de recuperar-les pel fet de lluitar a favor d'un Borbó. El plantejament era historicista i vinculat al 1714. El segle XIX, el record històric encara era viu en les masses populars; recordem el matís antiborbònic del 1868: crema de retrats de Felip V juntament amb els d'Isabel II. L'arrel historicista en les formulacions i actituds polítiques catalanes no deixa mai de tenir un paper també important, però cada vegada més l'evidència de pertànyer a una realitat socio-econòmica diferent forneix arguments nous a la tesi exclusivament historicista de recuperació d'unes llibertats perdudes. Seria interessant de reconstruir aquest argument historicista durant el segle XVIII, a partir de la derrota del 1714, i co-

nèixer el seu paper i el seu pes dins l'enriquiment gradual del pensament polític per l'aparició d'altres arguments, fruit de la realitat, que havia de cristallitzar el segle XIX, i/o fins a quin punt la nostàlgia historicista del XVIII no era tal nostàlgia i recolzava també sobre unes premisses socio-econòmiques pròpies, vitals i dinàmiques, ja que no manca a l'opuscle l'apologia de l'activitat econòmica de Catalunya. El que resulta evident és el to combatiu del títol de l'opuscle, que, si ens calgués explicar-lo, definiríem precisament pel seu desig de deixondir, és a dir, de despertar —amb un crit d'altra banda ben viu i popular a l'època— una societat en procés de transformació però abal-tida per la derrota política.

EVA SERRA

Article publicat a *Almanac Serra d'Or*, any 1974, pàg. 174-176.
Disponible a Internet a: <http://www.catalunya1714.org>